

nis-achtige uitsparing de kapstok. Daarnaast de deur naar de voorkamer en, om de hoek, die naar de ouderlijke slaapkamer, waar ik, naar ik aanneem, ben verwekt. Rechts van die deur is de tweede trap en bevindt zich, de klok tenslotte rondend, het toilet.

De trap naar de bovenverdieping, ook weer met een haakse bocht erin, leidt naar een in mijn herinnering ruime overloop. Recht boven het trapgat een daklicht dat bij storm vervaarlijk rammelt. Aan de achterkant van de pilaar die de nok van het dak schraagt, zit een kraan boven een grote vierkanten wasbak. Daarin stond mijn oudste broer, tegen het uitdrukkelijke verbod van mijn moeder in, 's nachts klaterend te plassen als hij geen zin had om beneden naar het toilet te gaan. Het verhaal gaat dat hij dit vooral deed wanneer hij later dan was toegestaan terugkwam van een bezoek aan zijn vriend Leo van Weelden twee huizen verder, en, om geen slapende ouders wakker te maken, in plaats van de gebruikelijke weg de dakgoot nam. Maar zelf heb ik hem zulke halsbrekende toeren nooit zien uithalen.

Op die bovenste verdieping zijn twee kamers naast elkaar en beide aan de voorkant gesitueerd, met een gemeenschappelijke dakkapel, en vensters die uitzicht bieden op het Zuiderpark. Van binnenuit gezien rechts is de kamer van Jan, links de kamer van Fred en mij, en later, nadat Fred naar de kamer naast de keuken is verhuisd, van mij alleen. Het is de kamer waar ik op dinsdag 4 maart 1947 om tien uur 's morgens – niesend, naar het verhaal wil – het winters, melkwit levenslicht zag.

Er is nog een deur op de overloop, links naast die van mijn kamer. Daarachter bevindt zich wat wij 'de zolder' noemden; een kleine smalle ruimte waar Jan aan zijn geluidsapparatuur knutselde, films ontwikkelde en foto's vergrootte. Deze zolder diende bovendien als opslag voor de brandstof voor de open haard in de voorkamer; de geel papieren zakken met antraciet lagen er keurig tegen de wand gestapeld.

Als tegen het eind van de winter die voorraad uitgeput raakte, kwam achter die zakken een groot gat in de muur vrij, waarvoor, tegen de tocht, een plaat hard-

board was geplaatst. Dat gat gaf toegang tot de meest mysterieuze ruimte van het huis: een niet in cultuur gebracht, duister deel van de zolder, recht onder de kale pannen van het schuine dak, waar het schaarse licht slechts tussen de kieren van de dakbedekking kon binnendringen. Het ritselde er van muizen en mussen en ook de wind had er – meesttijds geheimzinnig fluisterend, maar soms uitzinnig bulderend – vrij spel. Er was geen vloer; er waren alleen maar balken met ertussen de tengels en het riet van het plafond van de achterkamer.

Daar, in dat onherbergzame, tochtige donker, had mijn vader, met niet meer dan een matras en wat mondvorraad, zich meermalen langdurig verborgen gehouden als de nazi's op zoek waren naar gratis arbeidskrachten voor hun oorlogsindustrie in Duitsland. Terwijl ze op de overloop de was ophing of streek deed mijn moeder hem dan zachtjes pratend verslag van wat er op straat gebeurde. Soms ving mijn broers, toen ongeveer 7 en 3 jaar oud, iets van dat gefluister op, en vroegen zij zich af waarom "mammie op zolder in zichzelf stond te praten" telkens wanneer, zoals beiden uit veiligheidsoverwegingen was verteld, "pappie de stad uit was."

Ons was het ook later uitdrukkelijk verboden die ruimte te betreden. De lust daartoe was in mijn geval toch al gering sinds Fred mij er een keer in lokte toen wij een ogenblik met ons tweeën thuis waren. Toen ik, na zijn aandringen, huiverend door het gat was gekropen, sneed hij me de weg terug af door onverhoeds de plaat board terug te zetten en de laatste zakken met kolen er weer tegenaan te schuiven. Nadat ik hem, ondanks mijn angstig smeken me er weer uit te laten, de trap had horen afgaan zette ik het zodanig op een gillen dat de burens er op afkwamen.

Ik zal een jaar of vijf geweest zijn en moet toen al veel langer hebben geweten dat brullen de enige remedie was tegen de pesterijen van mijn middelste broer. Tot zijn schier onuitputtelijke repertoire behoorde niet alleen een heel venijnige manier van knippen, en het zachtjes fluisteren van een hele reeks scheldnamen die hij uit het hoofd had geleerd, maar ook het met grimassen trachten mij

aan het lachen maken tijdens het bijbel-lezen na de maaltijd, of het met opgetrokken neus snuiven in de lucht, alsof hij in mijn buurt plotseling iets heel erg vies rook. Soms kwam hij 's avonds, als ik goed en wel in bed lag en het licht al uit was, spoken aan mijn kamerdeur, die altijd op een kier stond, om met een grafstem zachtjes maar voor mij buitengewoon goed verstaanbaar "Jij gaat later naar de hel!" te zeggen. En als mijn ouders dan op mijn geschreeuw afkwamen wist hij zich er, schijnheilig kijkend, uit te redden met een voortreffelijk geacteerd: "Wat, ik!?", gevolgd door een peinzende blik op mij en een lachonie: "Dat joch hééft me een fantasie... Ik zou maar uitkijken als ik jullie was." Dát huis, besef ik nu, is als een tweede huid voor mij geweest, die ik, eenmaal verveld, voor mijn gevoel leeg achter heb gelaten. Geen van de huizen die ik nadien bewoonde hebben mij ooit eenzelfde vanzelfsprekend gevoel van intimiteit en geborgenheid geschonken. Tegelijk met dit besef komt echter de vraag boven of het huis dat er nog staat wel hetzelfde is als de woning die inmiddels aan het zoveelste gezin na dat van ons onderdak biedt? Wat is er nog

